

Filip David

SAN O LJUBAVI I SMRTI

KRATAK ROMAN O LJUBAVI
KRATAK ROMAN O UMIRANJU

Copyright © 2007 by Filip David

Copyright © 2007 ovog izdanja LAGUNA

EDICIJA MERIDIJAN
KNJIGA 10

SAN O LJUBAVI I SMRTI

KRATAK
ROMAN
O
LJUBAVI

„Ispod zemlje se nalazi svet koji je isti kao i nad zemljom. Tamo postoje polja i šume, mora i pustinje, gradovi i sela. Na poljima i u pustinjama duvaju snažni vetrovi, na morima plove velike lađe, u gustim šumama zveri izazivaju večiti strah, a uz to grmi li grmi... Samo jednog tamo nema. Nema visokog neba iz koga bi trebalo da sevaju plamene munje, otkuda bi trebalo da sija sunce...“

„Pošalji im u susret još jednog jahača, neka poteraju konje iz sve snage. Kaži da se pripremi svadbeno nebo sa sviračima. Kaži da se nevesta odene u svoje svadbene haljine kako bi je mogli povesti pod hupe. Što se bude učinilo – biće konačno učinjeno...“

Š. A. An-ski: Dibuk

PRVO POGLAVLJE

1.

Rabin David Kaminer krio je punih dvadeset godina tajnu o poreklu svoga sina Jakova. A tajna je bila u ovome: posle pogroma u kamenolomu, tamo gde prestaju japolske šume, među desetinama pobijenih stanovnika štetla, gde su bili i njegova žena Roza i njen otac reb Baruh Adižas, David je pro-našao dečaka, ne starijeg od godinu dana, još živog. Kako se dečak našao tu skriven u gomili suvog hrastovog lišća, ko su mu bili otac i majka, ostalo je zapisano u božjoj knjizi živih i mrtvih, koja je, kao što je poznato, nedostupna ljudskom pogledu. Rabin David Kaminer uzeo je dečaka, prihvatio ga kao rođeno dete, a tajnu dečakovog porekla čuvao je do njegove dvadesete godine.

Ime Jakov dao mu je po mlađem sinu Isaka i Rebeke, trećeg patrijarha naroda Izraela. A to je bilo u vezi sa snom sledeće noći po usvojenju dečaka: u snu je jasno video lestve po kojima su se anđeli penjali na nebo i spuštali na zemlju. Takve lestve koje je nekada usnio i sin Isaka i Rebeke čekale su, sanjao je David Kaminer, i njegovog tek usvojenog sina. „Kad je dete u kući, kuća je puna“, veli poslovice. Uz dečaka, rabin je zaboravio na svoju nesreću, na svoju usamljenost.

Postao je brižan otac, a svaka briga bila je slatka jer je Jakov izrastao u lepog dečaka, pa u mladića kome se nisu divili samo susedi, nego je glas otišao čak do Varšave i Krakova o učenom rabinovom sinu koga je Jahve obdario lepotom koliko i pameću.

Možda bi stari rabin i sam pomislio, a takve priče su se širile nekako same od sebe, da su takva lepota i pamet nešto bogohulno što pre ili kasnije mora proizvesti oholost jer obeležava čoveka izuzetnošću, a svaka oholost odvaja od Tore i drugih svetih knjiga. Dakle, zabrinuo bi se David Kaminer da nije verovao, sa svakom godinom sve više, kako je Jakov u stvari anđeosko dete njemu povereno kao znak božji da i pored svih stradanja, lošeg života i nasilnih smrti, Gospod neprekidno misli na one koji u njega veruju.

Ali kako su godine prolazile i kada je stari rabin počeo predosećati svoj kraj, u njegovu glavu uselile su se ozbiljne sumnje. Blizina smrti katkad podiže onu neprozirnu zavesu koja čoveka sprečava da vidi pravi izgled stvari. Približavanje sudnjeg časa mislećem biću otkriva suštinu. David Kaminer nije umeo da odgovori na mnoga pitanja koja mu je njegov usvojeni sin postavljao. Stvari nisu više bile tako jednostavne kao u njegovoj mladosti. Svet se menjao brzinom koju nije mogao da prati. Život je nekada počivao na ravnoteži dobra i zla: ako si na jednoj strani gubio, na drugoj si dobijao. Oholost zbog dobitka vodila je u nesreću koja može doneti propast. Glavna filozofija života bila je: ići srednjim putem, izbegavati, ne uznositi se previše, niti padati u očajanje. Kada je izgubio ženu Rozu, Gospod mu je podario Jakova.

Dok su Jevreji držali do svojih običaja i Toru stavljali iznad života, kao krov kuće u kojoj su živeli, kao samo nebo kojem su se divili, koje se nikada ne može dosegnuti - sve

je bilo u redu. Jevreji su oduvek bili Jevreji po onome u šta su verovali, kako su živeli, koje su knjige i relikvije čuvali u svome domu, kako su držali do svojih običaja i kakvu su odeću nosili. Odjednom, sve je pošlo naopako. Prestale su da se poštuju stare svetinje. Gospod je postavio svet naglavacke, ali zašto? Jevreji uče poljski, od unutrašnjeg života i posvećenja Gospodu okreću se spoljnom životu, govore o nekakvoj prosvetčenosti koja donosi samo otuđenje od svoga naroda, govore kao inoverci, oblače se kao tuđinci, traže nekakvu ravnopravnost, što može razljutiti ne samo Poljake nego i ruskog cara i ostale od kojih zavisi spokojan život. Jevreji su dobro živeli dok o njima niko nije vodio računa, kada su sami mogli da uređuju svoj život, tragajući za skrivenim osobinama svoga Boga u uverenju kako su njegov izabrani narod.

Zar ta odrođena deca Izrailova ne shvataju kako je i dobro i zlo od Boga, a popravljati božje delo na zemlji obično je huljenje. Ako nam nije dato da razumemo otkud tolika količina zla, a tako malo stvarnog dobra, zar to znači da smemo da posumnjamo u Njegove namere? Ako ne razumemo skriveni poredak na kojem počiva Njegova vladavina, treba li da uništavamo temelje sopstvene kuće? Bolje je priznati ako se nešto ne razume, nego u nerazumnom besu zbog tobožnjih nepravdi rušiti i razgrađivati sam život. Mladi su nestrpljivi, ali to ne znači da su u pravu. Na kraju će svako dobiti onoliki deo u nebeskom carstvu koliki zaslužuje i koliko mu je suđeno. Ni više, ni manje.

Kakvi su bili izgledi da se nađe u ovome svetu? Jedan prema milion? Prema milijardu? Život je najveći dobitak koji postoji u svemiru. Pa i bednici koji žive u najvećim mukama, kljasti i ubogi nesretnici, slepci u pustinji, ludaci kojima pomućeni razum izobličuje pravu sliku sveta – svi

oni su još uvek bogato nagrađeni, data im je punoća života, to čudo za kojim se grabi sav onaj još nerođeni, a možda i zauvek nerođeni svet, sve ono što žudi za postojanjem, a ostalo je na čekanju u ništavilu. Da, život, veliki, najveći dar u sveukupnoj prirodi u odnosu na svu onu zatamnjenu neizvesnost stvorova koji, verovatno, beznadežno iščekuju svoj red, dan, čas, minut koji nikada neće doći! Ali čemu život, čemu taj dar nad svim darovima, ako ljudski stvor pokazuje nezahvalnost i ne poštuje svoga Tvorca?

2.

Slutnje starog rabina da zloća iskvarenog sveta poput vode svagda i uvek pronađe i najmanji prolaz da se provuče nisu bile bez osnova. Mala pukotina, jedva vidljiva, ubrzo se širi u provaliju. Posebno ako se takva pukotina pojavi u čovekovim uverenjima, u njegovoj veri. Dašak vetra pretvara se u oluju, jedna neopreznost donosi mnoštvo nevolja. Miran život pretvara se u pakao. Lošim uticajima posebno su izloženi mladi ljudi. Mnoge opasne ideje navukle su primamljivo ruho nekakve nove prosvećenosti, raskidajući sa hiljadugodišnjom tradicijom.

Poslednjih godina pojavila se nova vrsta jevrejskih propovednika, među njima je bilo i pravih rabina, koji hodaju od grada do grada, od sela do sela, dolaze do najmanjih zaseoka ubeđujući svoju jevrejsku braću i sestre u ograničenost hasidskih učenja, nedovoljnost vere, neophodnost emancipacije koja se može ostvariti samo otvaranjem novih škola gde će se učiti istorija, poezija, poljski i nemački jezik da bi se Jevreji mogli uključiti u sva savremena kretanja i izboriti za svoja građanska prava. Kao da su prava koja daje Gospod manja i manje važna od onih što ih daje država!

Zar su tobožnje blagodeti spoljašnjeg sveta bogougodnije i bitnije od zadovoljstava koje ima čovek u miru sa samim sobom? U mladosti Davida Kaminera učenici Tore nisu smeli podizati pogled sa svete knjige, čitav njihov duhovni i fizički život bio je sažet u koncentraciji na suštinu svih suština. Ta prividna odsutnost iz sveta značila je apsolutnu prisutnost Svetu svetova, približavanje najvećoj tajni od svih. Danas učenici ješive odlaze na zabave, umesto svojih očeva odlučuju o svojim izabranicama, ljubav prema zemaljskim zadovoljstvima kod mnogih je potisnula ljubav prema Bogu. Stara pravila koja su Jevreje održale hiljadama godina više se ne poštuju, što je možda znak da je došlo vreme za pojavu Mesije ili za kraj ovoga našeg sveta. Rabin je bio previše star da bi očajavao nad sudbinom čovečanstva, ali ga je srce bolelo pri pomisli da će Jakov živeti u takvom svetu bogohulnika i svakakvih naopakosti.

On je nad svojim usvojenim sinom bdeo kao što pobožni i Gospodu verni hasid bdi nad zavetnim kovčegom. Jakova je ogradio od tog bolesnog, prevrtljivog, nesretnog prljavog sveta u kojem ništa više nije kao što je nekada bilo, u kojem se ne poštuje nijedan zakon, ni ljudski, ni božji. I ranije je jevrejski narod bivao izložen mucima i poruzi, ljudski zakoni za njega nisu važili, ali je zato postojao zakon iznad svih zakona, zavetna veza sa Gospodom.

Jakov nije imao drugog znanja i obrazovanja osim onoga koje mu je dao rabin. Ni kao dete, a ni sada kao odrastao mladić nije imao drugog društva osim svoga poočima i učitelja. Živeli su izvan grada, ali i izvan jevrejskog zaseoka, u kućici okruženoj šumom gde su retko zalazili Jevreji, a Poljaci još manje. Već dugo se govorilo da je rabin skrenuo pameću – još od dana kada mu je u pogromu stradala žena. Jednom nedeljno, uoči šabata, otac i sin odlazili su u obli-

žnju brvnaru-sinagogu na molitvu da se u društvu deset pobožnih Jevreja pomole Gospodu, nikoga ne gledajući, ni sa kim ne razgovarajući osim sa Svemoćnim. Da mu je neko rekao, a nije (u teškim i lošim vremenima ljudi uglavnom gledaju svoja posla i brinu svoje brige), da je greh tako odvojiti mladića od sveta, čuvati ga u tom zlatnom kavezu, daleko od pravih iskušenja života, starac bi verovatno odgovorio da nismo mi u svetu, već svet u nama i da onaj ko ima jaku i čvrstu veru ume da odoli svim nedaćama i ljudskim pakostima.

3.

Njegovi malobrojni učenici (podučavao je samo one u čiju se odanost veri i strasnu želju da ugledaju sjaj Nebeskih kočija nije moglo ni za tren posumnjati) nazivali su ga „sve-tim čovekom“, a neko je proširio glas (istinit ili ne) kako je u mladosti sreo čuvenog Bal Šem Tova, koji mu je lično otkrio tajna značenja nekih delova Tore. Japolski rabin bio je jedan od najboljih poznavalaca Kabale, mudar tumač Sefer Jezire i Zohara. Učenici su tvrdili kako u svakoj travki, kamenu, nižem i višem obliku života ume da otkrije oblik gilgula, razne stadije prethodnih života kako je to zapisano u knjizi o Bahiri.

Pamti se njegova rasprava s Mojsijem Lajbom Lilienblumom, poznatim piscem, „herojem nove generacije“ koji je tražio reforme u judaizmu, a koji je u očima rabina Kamina bio običan bezbožnik, ateista koji je osnovao u Vilkomiru svoju ješivu i tu podržavao ideje haskale.

Vilkomirski reformator postavio je jasno pitanje: „Kako može dokazati da Bog postoji?“ A to je ovako obrazlagao: „Znamo da se ništa ne događa bez uzroka, a svi uzroci proizlaze iz prirodnih zakona. Kako onda možemo verovati u Pro-

viđenje? Priroda sledi svoje zakone, ne znamo gde je početak svih stvari, niti znamo gde im je kraj. Kako onda možemo pouzdano znati da postoji Tvorac i Stvaralac? Teško je shvatiti kako je prvobitna priroda nastala, ali takvo pitanje se može postaviti i za Tvorca. Lako je reći da je Gospod stvorio prirodu, da je njegova reč stvorila nebesa, ali je teško razumeti kako je samo pomoću jedne reči ni iz čega stvorio nešto. Bez jasnog, razumljivog i pouzdanog odgovora na ovu zagonetku, postavlja se pitanje ko može dokazati da Bog postoji.“

Rabin David Kaminer je odgovorio: „Dokaz o postojanju Boga je u nama. Dokaz o postojanju Boga je u svemu što činimo. U pesmama koje pevamo. U poslovima koje obavljamo. U deci koja dolaze posle nas. U kakvoj bismo se golemoj nesreći našli kada bismo se odrekli Boga ili on nas! Obuzeo bi nas besomučni strah od smrti, ogrezli bismo u grehovima, ne bi bilo spasa ni utehe pred bolestima i svakakvim drugim nesrećama! Vera u Gospoda nas uči da se ne treba uzneti u dobru, jer sreća ide podruku sa nesrećom, obilje sa bedom, ko ima mnogo, mnogo može i da izgubi, onaj ko ima malo može izgubiti malo ili ništa! Prirodni zakoni su božji zakoni, a onaj ko veruje oduvek zna da je početak svega i kraj svega u Gospodu, čije je telo nemerljivo ljudskim merama, koji je beskonačan i obitava u beskonačnosti, istovremeno prisutan i odsutan... Zaista, On je ni iz čega stvorio nešto kada je božanske sefirot bacio u prvobitno ništavilo. Jedino On zna svrhu i uzroke onoga što se dogodilo i onoga što će se tek dogoditi.“

Čitav dan i noć provela su ova dva čoveka u burnoj raspravi o smislu Tore, značaju vere, svrsi svega što postoji.

Reči staroga rabina dotakle su samo srce maskila, njegovo lice orosilo se suzama dok je govorio kako mu je duša

raspeta između istine i iluzije, za iluziju je poverovao da je istina i da, otkako je počeo da sumnja u svetu Toru, oseća duboku prazninu. To je kazna Božja, zbog grešnih misli, sumnji u Njegovo postojanje... Udarao se u grudi kao veliki grešnik. I rabin Kaminer je osetio uzbuđenje dok je slušao pokajničke reči ovoga pristalice *haskale*: „Ostaću privržen tradiciji i odbaciću reforme. Dragi brate, ko sam ja sada? Srce mi je ledeno, tvrdo kao drenovina. Prestao sam da poštujem Šabat, Jom Kipur, Pashu... Mi smo tuđinci u Evropi. Mi smo Semiti među Arijevcima, sinovi Šema među sinovima Jafeta, palestinsko pleme iz Azije zalutalo u Evropu. Naša budućnost je strašna bez iskre nade ili zračka svetlosti, robovi, uljezi, stranci, zauvek. A najužasnije je postati stranac i u svome narodu, makar taj narod bio ovako nemilosrdno izopšten.“ No, njegovo pokajanje trajalo je koliko i razgovor sa rabinom Kaminerom. Ljudska postojanost krhka je, nepouzdana i nestabilna – zato je i svet u kojem živimo poput građevine podignute u močvari.

4.

U mesecu jaru dok su po japolskim baštama cvetale voćke, rabin je naredio svome usvojenom sinu Jakovu da okupi učenike, a kada ovi stigoše, jednostavno im reče:

„Došao je čas moga odlaska. Anđeo Smrti dodirnuo me je svojim krilima.“

Jakov, prvi put u suočenju sa bliskom smrću, oseti veliki strah i paniku, a suze mu same od sebe grunuše na oči. Učenici zagalamiše s nevericom. Rabinovo lice odavalo je duboku unutrašnju smirenost i blagost. On je već bio na razmeđu svetova, već su mu se ukazivale seni mrtvih kojima će se uskoro pridružiti. Videći nesumnjivu tugu onih koji su ga okružili, rabin reče:

„Nemojte žaliti. Ja uskoro ulazim u svet duša, *olam anešamot*, gde ću čekati vaskrsenje, dakle još jedno rađanje i umiranje, pre nego što uđem u budući čisto duhovni svet. Rabin Hija je govorio da će u svetu koji dolazi Bog suditi samo duši. Telo dolazi odozdo, s mesta greha, samo je duša vredna suda jer dolazi odozgo, gde greha nema.“ Ali pošto ih ove reči učitelja ne smiriše dovoljno, starac nastavi: “U Talmudu je zapisano: 'Oživeće mrtvi tvoji, i moje će mrtvo

telo ustati. Probudite se i pevajte koji stanujete u prahu, jer je tvoja rosa rosa svetlosti, i zemlja će izmetnuti mrtve.”

Jakovu se oči ponovo ispuniše suzama, nije mogao da sakrije svoju tugu. Rabin mu pruži ruku. Jakov je prihvati. „Smrt je samo selidba iz jedne kuće u drugu. Ta druga kuća puna je divote“, reče starac.

U tom času iz dvorišta sinagoge začu se hasidska pesma. Rabin David Kaminer zapovedi da otvore prozor što je gledao prema sirotinjskim dvorištima koja su u to doba godine izazivala zavist onih što su stanovali u otmenijem delu grada jer su miris zemlje, svežina tek iznikle trave i divljih cvetova najveći dar božji. U hvativši se za ruke, hasidi si igrali i pevali. Rabinovo lice ozari se velikom radošću. Pridiže se iz postelje, stade na noge i zaigra prateći hasidsku melodiju. Okretao se u ritmu koji je postajao sve brži, a onda se sruči na pod. Memljivi, ustajali vazduh ispuni se mirisom proleća. S tim opojnim mirisom rađanja u nozdrvama, sa pesmom velike tuge i velike radosti koja je još odzvanjala, okružen svojim najbližima, stari japolski rabin napusti ovaj svet.